

14 EURO

dude

dutch designers magazine

winter 2016/2017

**‘we worden als ontwerpers
tegen elkaar uitgespeeld’**

Odette Ex

dude

‘in deze samenleving gaan we alles behalve duurzaam met elkaar om’

Odette Ex typeert zichzelf als verbinder, is snel van begrip, heeft een scherpe visie op het vak en ontwerpt in belangrijke mate vanuit haar intuïtie. De interieurarchitect realiseert zich hoe bijzonder het is dat ze steeds weer bij haar opdrachtgevers achter de schermen mag kijken. Duurzaamheid staat bij haar hoog in het vaandel. Hoewel velen hetzelfde claimen, stelt Odette Ex dat we in deze samenleving alles behalve duurzaam met elkaar omgaan.

odette ex

TNT Centre, 2011

ODETTE EX

— SINDS 1962 —

Eigenlijk wilde ze toneelspeelster worden, maar op advies van haar moeder ging ze naar de HKU om interieurarchitectuur te studeren. Als gevolg van de economische crisis van de jaren tachtig werkte ze jaren, met plezier, in antiquariaten en in de horeca. Doordrongen van het besef toch zichtbaar te moeten worden besloot ze lampen te gaan ontwerpen en begon ze in 1991 met een vervolgstudie aan de Rijksakademie in Amsterdam. Het voedende klimaat dat hier heerste maakten de jaren op de Rijksakademie tot een incubatietijd waarin Ex dicht bij zichzelf leerde te komen, invulling kon geven aan haar hang naar de meer beeldende kant van het vak en durfde toe te geven vooral een ruimtelijk denker te zijn. Na haar afstuderen richtte ze in 1994 Ex Interiors op waarbinnen ze werkt aan uiteenlopende interieuropdrachten.

Interieurarchitect Odette Ex heeft met dit gesprek een duidelijk doel voor ogen. In de eerste plaats wil ze uiting geven aan de grote zorgen die ze zich maakt over de gevolgen van het Nederlandse of eigenlijk Europese aanbestedingsbeleid voor haar vak, maar ook voor aanpalende vakgebieden en de gehele ontwerpwereld. Daarnaast doet ze publiekelijk een oproep weer te durven luisteren naar ons 'innerlijk kompas'. Ogen-schijnlijk twee op zichzelf staande zaken waartussen Odette Ex toch met gemak een brug weet te slaan.

Haar ontwerp**bureau, Ex Interiors**, bestaat sinds 1994. Door de jaren heen heeft het zijn naam nationaal en internationaal gevestigd met aansprekende projecten als de Melkfabriek in Hilversum en het *cradle-to-cradle* ingerichte hoofdkantoor van Koninklijke Auping. Het bureau draait een heel hoog tempo, maar aan elk project wordt met evenveel passie en inzet gewerkt. Het mooiste aan haar vak vindt Ex de verschillende werelden die ze steeds weer binnenstapt en de informatie die ze daaruit haalt. Haar opdrachtgevers werken in uiteenlopende

disciplines en zijn om diverse redenen altijd in transitie als ze zich tot haar bureau wenden. Hierdoor heeft ze goed zicht op wat er maatschappelijk gaande is. In haar werk probeert ze met die kennis verschillende verbindingen te leggen.

UITPUTTINGSSLAG

Odette Ex komt al snel ter zake. Aanbestedingen trekken een zware wissel op haar bureau en op die van haar vakgenoten. Er zijn er de afgelopen jaren veel voorbij gekomen in haar praktijk; stuk voor stuk mooie opdrachten, die ze soms wist te winnen, maar soms ook niet. 'De aanbestedingswereld is doorgeslagen en dat is de afgelopen tien jaar, gedurende de crisis, alleen maar erger geworden. We doen per jaar zo veel projecten voor nul en geen cent, dat kan je een tijdje volhouden, maar je voelt je eigenlijk misbruikt in je oprechtheid en in je gevoel voor kwaliteit en liefde voor het vak. In de vaart der volkeren zijn we over en weer het respect voor elkaars professie, kennis en ervaring kwijtgeraakt. We opereren te zeer met een beperkt blikveld in de honger naar werk.

Terwijl we de gevolgen voor de lange termijn niet willen overzien. Meedoen aan aanbestedingen brengt zó veel onbetaalde overuren met zich mee en is een uitputtingsslag voor je medewerkers, daar kan je bedrijf volledig op leeglopen. Maar het is vooral een aantasting van ontwerp kwaliteit en vernieuwing. Sinds twee en een half jaar komen we als interieurarchitecten met de top van het vakgebied bij elkaar om hierover te spreken en onze zorgen te delen. Dat wil wel wat zeggen, want ontwikkelingen die het vak in het verleden in de breedte raakten zijn nooit eerder in een dergelijk verband besproken.' Natuurlijk heeft ze overwogen haar vingers niet meer te branden aan aanbestedingen. Maar het statement dat moet worden gemaakt om de geest weer in de fles te krijgen moet groter zijn. Het gaat volgens haar over verbinding, over het terug opeisen van menselijke omgangsnormen en respect. Ex: 'We worden als ontwerpers tegen elkaar uitgespeeld. Dat mogen we niet laten gebeuren. Tegelijk doen we er natuurlijk zelf aan mee en worden we haast een karikatuur van onszelf doordat we er blijkbaar niet in slagen te overtuigen in het feit dat de denkkracht die we leveren waardevol is en daar

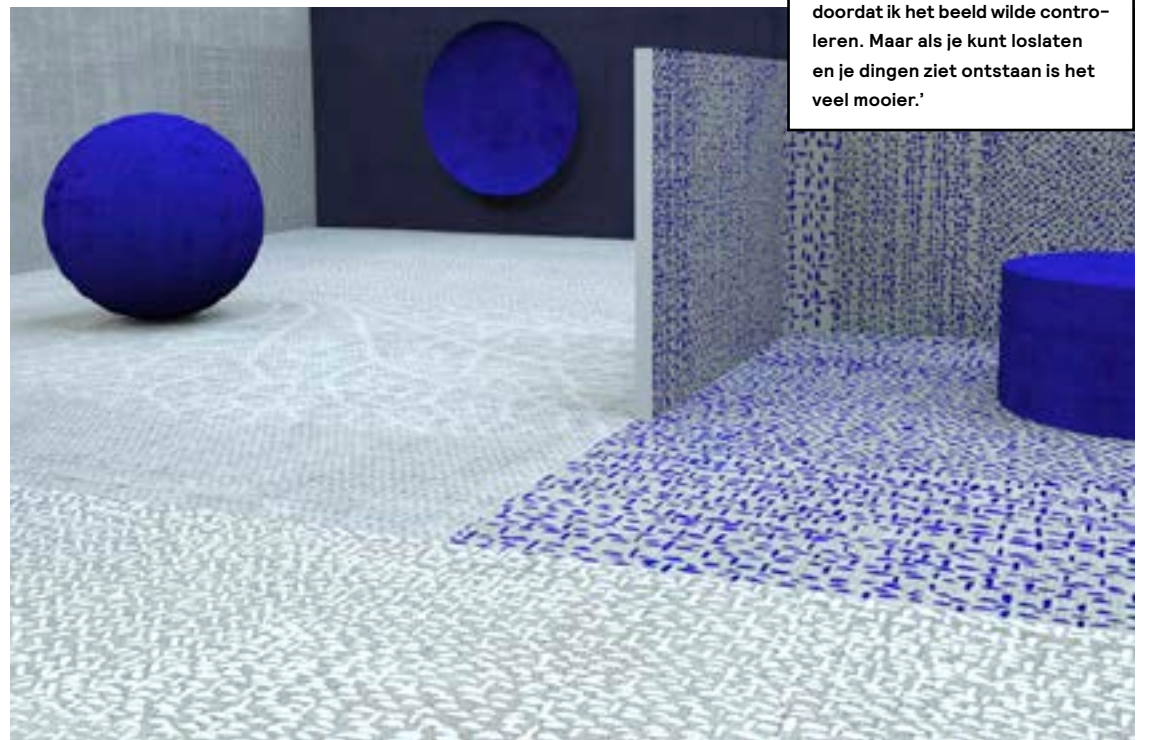
dus iets tegenover moet staan. Vervelend aan aanbestedingen is bovendien dat de mensen waarmee je om tafel zit vaak onvoldoende de visie van de betreffende organisatie dragen. Waar zitten ze? Wat zoeken ze? Daar wil je op inhaken. Maar die kennis zit doorgaans hoger in de organisatie.' Naast het gebrek aan visie stoort het Odette Ex dat de andere kant van de tafel slecht weet wat ze eigenlijk qua inspanning van je vragen. 'Geen arts, jurist of politicus hoeft zich zo onbetaald te bewijzen. Hoe heeft het zover kunnen komen binnen onze vakdisciplines?' Ex merkt op dat ze ook steeds vaker wordt geconfronteerd met documenten waarin alles al is voorontworpen. Als een soort aannemer moet je die lezen en inschatten of je wat er staat exact moet namaken of of er nog ergens speelruimte is. 'Dat op zich is al een ontrendend gevoel. Bovendien is het moeilijk, want het is maar de vraag of de "kwinkslag" die je denkt te kunnen maken niet net over de rand is. Om een voorbeeld te geven: twee jaar lang hebben wij in een consortium intensief gewerkt aan een grote Europese aanbesteding. Voorgescreven was dat de gevel moest worden bekleed met keramische tegels. De architect en de

‘we moeten de pijn delen en niet langer mooi weer spelen’

CONTROL FREAK

Ex Interiors heeft alles in huis: interieurarchitecten, technisch tekenaars en architecten en als het nodig is worden externen aangetrokken. Maar een team goed aansturen is niet eenvoudig. Odette Ex: 'Het belangrijkste dat ik heb moeten leren is loslaten en hoe meer ik dat snap en begrijp, hoe mooier ik het vind. In het begin vond ik dat moeilijk doordat ik het beeld wilde controleren. Maar als je kunt loslaten en je dingen ziet ontstaan is het veel mooier.'

Desso & Ex

aannemer stelden om budgettaire redenen echter een alternatief voor, een betonnen tegel die dezelfde kwaliteit en uitstraling had maar waardoor binnen alles een hogere kwaliteit kon krijgen. Die speelruimte bleek er niet te zijn. Zonder dat er werd gevraagd naar de overwegingen is ons ontwerp aan de kant geschoven; we voldeden niet aan de opdracht. En daar heb je dan dus twee jaar aan gewerkt. Dat vind ik respectloos.'

TEGENOFFENSIEF

De onvrede over de aanbestedingspraktijk, met name de hoeveelheid geld die erin omgaat en het systeem erachter, en de behoefte het tij te keren worden breed gedragen onder interieurarchitecten. Volgens Odette Ex heeft die onvrede niet simpelweg te maken met het feit dat aanbestedingen het vak uithollen, zelf koppelt ze het ook aan het huidige tijdgewricht. 'Ik vind het zorgelijk om te merken dat we in deze samenleving zó door regeltjes worden geleefd en zó overgeconsumeerd en overgecontroleerd zijn geraakt. We hebben de mond vol van authenticiteit en oorspronkelijkheid, maar we gedragen ons er niet naar.'

Dat het moeilijk is dit te keren, blijkt onder meer uit het feit dat de groep interieurarchitecten die hier dus al langere tijd over praat er nog geen adequaat antwoord op heeft kunnen formuleren. Niet heel gek ook, iedereen is immers met handen en voeten gebonden aan eigen bureaus met werknemers en andere verantwoordelijkheden. Maar Odette Ex wil niets liever dan het tegengoedsief inzetten. 'Ik voel op dit moment veel energie om dat te doen. Wat ik wil is de vinger op de zere plek leggen. We moeten de pijn delen en niet langer mooi weer spelen. Deze maatschappij is vereconomiseerd en geobsedeerd door groei en geld.' Ze beschrijft dat ze ziet hoe iedereen gevangen zit in het oude: vakgenoten, opdrachtgevers en de samenleving als geheel, inclusief zichzelf. Tegelijkertijd trekt 'het nieuwe', zoals Ex het noemt, hard aan ons. 'De griep waaraan we lijden is dat we allemaal meedoen en ons conformeren. We zouden onszelf moeten vrij zetten en loskomen van het protocol en het maatschappelijke keurslijf. Maar dat is heel, heel moeilijk.'

‘de aanbestedingswereld is doorgeslagen’

MINDSET

Een beweging die Ex hier niet los van kan zien is de opkomst van duurzaamheid. In haar eigen werk speelt dit altijd al een belangrijke rol en sinds een aantal jaar ziet ze dat het in toenemende mate leeft bij opdrachtgevers. Ze heeft bewondering voor fabrikanten die het duurzaamheidsproces in onze samenleving in werking zetten. Als antwoord op de vraag naar duurzame producten moeten ze vaak hun gehele productieproces omzetten. 'Bij die fabrikanten zitten visionairs die niet overheidsafhankelijk zijn, ze durven richting te geven en beslissingen te nemen.' Zelf is ze een van de eersten die een geheel duurzaam interieur realiseerde, namelijk voor TNT in 2011. Hoewel nog niet ieder bedrijf duurzaamheid even goed geïntegreerd krijgt en de stap ernaar niet altijd uit de juiste overtuiging wordt gemaakt, stemt de

ontwikkeling die volop gaande is Ex hoopvol. 'Duurzaamheid heeft voor mij alles te maken met cirkels van verbinding. Het is een *mindset* en gaat verder dan circulariteit en bijvoorbeeld materialenpaspoorten. Als westerlingen zouden we ons ego en onze hang naar materie moeten loslaten en wat meer mogen opschuiven naar de filosofie van het Oosten.' Gedreven vertelt ze dat ze gelooft dat dit ons zal helpen weer in verbinding te komen met onszelf. 'Circulair ondernemen en leven is het resetten van je gedachten. Het zou het mooiste zijn als we hier in het Westen weer in contact komen met ons hart. Dat klinkt zweverig, maar we hebben ook wel een portie zweverigheid nodig om er weer iets van te maken.' Alsof ze het ook zichzelf nog eens wil inprenten wijst Odette Ex op het belang om te durven bewegen. Ze benadrukt dat het

draait om verbinden, verbinden met jezelf om je potentieel te vinden en dit te kunnen inzetten, en verbinden met elkaar om te kunnen duiden wat er gaande is en stappen te durven zetten. 'Niks is vast en zolang je leeft ben je in ontwikkeling. We hebben maar één ding te doen en dat is bij ons gevoel uitkomen. Dat is een kwetsbaar proces waarbij we worden ingehaald door de tijd, ook ik. En ook ik heb het gevoel met handen en voeten gebonden te zijn. Maar we doen dat onszelf aan, want in feite zijn we zo vrij als een vogel.'

**'we hebben
maar één
ding te doen
en dat is bij
ons gevoel
uitkomen'**

BEZIELING

Hoewel de stappen die ze zelf zet misschien minder rigoureuze en dapper zijn dan ze zou willen, zit Odette Ex niet stil. Naast de verbinding die ze zoekt met vakgenoten om van gedachten te wisselen over een tegenoffensief, heeft ze ook het label &Ex opgericht. Het bestaat naast Ex Interiors maar in plaats van het interieurvak staat bezieling centraal. Om te reflecteren op het nieuwe initiatief formeerde Ex een klankbordgroep waarvoor ze vrienden werkzaam in verschillende disciplines vroeg samen te komen. De filosofisch getinte gesprekken bleken zeer waardevol voor alle betrokkenen: naast Odette Ex en haar man, architect Jaco de Visser, architect en duurzaamheidsgoeroe Thomas Rau, Ro Koster van Ro&Ad Architecten, arts-sjamaan Avani van Leeuwe, documentaireproducent Valerie Schuit en

marketingspecialist Inge Blommaert. Odette Ex: 'Als je over de disciplines heen kijkt blijkt dat we allemaal met dezelfde emoties en verlangens leven en verbinden dus zeer waardevol is.'

'Voor &Ex was ik van de zomer in Mongolië bij een leerlooierij en kasjmierfabriek. Het was fantastisch om te ervaren hoe die pure materialen je hart direct raken, ze laten zoveel zuiverheid zien. Als ontwerper jeuken je handen om de mensen die er daar ter plekke mee werken te helpen, niet om er zelf beter van te worden maar om hen een stap verder te brengen. Mooi vond ik ook de puurheid van die samenleving die drijft op vrouwen en waarin mannen vooral fysiek sterk moeten zijn. Het rook er op sommige plekken echt nog naar beest, en waar we nog iets van kunnen leren is hoe zij alles van

dude

hun dieren – van de huid tot het vlees, de organen, het haar en de botten – weten te gebruiken. Mongolië heeft een groot potentieel. Als ze hun basisproducten, die zo mooi en puur zijn, niet langer laten opkopen door China en Rusland maar dit in eigen hand nemen en verduurzamen, kan het land een enorme sprong maken. De stap naar globalisering hoeft niet groot te zijn.’

In samenwerking met Desso heeft &Ex al tapijten ontwikkeld en er volgen nog poefen, behang en dekbedovertrekken. Het zijn nog niet helemaal de duurzame producten die Odette Ex graag uit &Ex zou zien komen, maar het zijn wel producten die het initiatief zichtbaar maken, waarin hoogwaardige kwaliteit en verduurzaming centraal staan en die aantonen dat het delen van kennis en kunde verenigt en verbindt. ‘Ook voor ons is het ingewikkeld te ontsnappen aan de waan van de dag. Ik merk dat we nog heel erg in het stadium zitten van je openstellen naar de ander, dat kan heel verrassend zijn. Het is mooi om te zien dat wanneer je zelf je kwetsbaarheid toont een ander dat ook direct doet. Als mensen bij hun kracht uitkomen zie je ze groeien en bloeien. De interieurarchitectuur heeft daarin de belangrijke taak ruimtes te creëren waarin de mens zich “vrij” kan voelen en vrij kan bewegen. Dat is het vak, denk ik.’

‘duurzaamheid heeft voor mij alles te maken met cirkels van verbinding’

DOSSIER AANBESTEDINGEN

De BNO merkt het geregeld: ontwerpers en architecten komen met het inschrijven op aanbestedingen op tal van momenten in de knel. De allergrootste grief: het ongebreideld opvragen van onbetaald werk als de inschrijver überhaupt kans wil maken op de opdracht. Wij onderschrijven Odette Ex’ opvatting dat dit mechanisme leidt tot kapitaalvernietiging, uitholling en uiteindelijk tot vernietiging van het vak.

Op alle momenten en podia die zich daarvoor aandienen laat de BNO zich namens de ontwerpers luid en duidelijk horen over aanbesteden. Soms is dat ronduit afkeurend, soms zo constructief mogelijk. Dat laatste door bijvoorbeeld mee te werken aan de totstandkoming van het flankerend beleid bij de Aanbestedingswet van 2012 waarvan de *Gids Proportionaliteit* een van de belangrijke pijlers is. Met wet en gids is weinig mis. Het is vooral de praktijk die zorgen baart. Er is nauwelijks toezicht op naleving en de mogelijkheden om tegen onrecht in het geweer te komen zijn in de praktijk te omslachtig en bureaucra-

tisch om effect te sorteren. De hoop van de BNO is daarmee gevestigd op een mentaliteitsverandering en verbetering op de lange termijn.

Samen met andere Europese designers associaties, verenigd in de BEDA, is in 2013 de *Position Paper Public Procurement* gepubliceerd. Daarin worden de nadelige effecten van deze inkoopmethode voor de beroepsgroep aan de kaak gesteld. Maar niet alleen ontwerpers zelf gaan eronder gebukt, ook de antwoorden op tal van maatschappelijke uitdagingen die juist van hen worden verwacht hebben ervan te lijden. Een sterker motief voor alle lidstaten om, in het licht van de Europese innovatieagenda, een andere aanbestedingspraktijk bij ontwerp opdrachten na te streven valt toch nauwelijks te bedenken.

Meer weten over aanbestedingen? Bekijk het *Dossier Aanbestedingen* op de site van de BNO. Hier is ook het Positioning Paper van BEDA te vinden.

BNO.NL/DOSSIERS

dudelicious

We leven in een tijd van transitie en Odette Ex vindt het bijzonder hier deelgenoot van te zijn. Ze bewondert kunstenaars die met hun werk een snaar weten te raken en erin slagen anderen in verbinding te brengen met zichzelf. Volgens Ex moet ook de transitie resulteren in verbinding. Ze selecteerde vier werken van kunstenaars voor wie ze een groot respect voelt en wiens werk niet alleen haar maar ook vele anderen beweegt.

dude

MEDITATIEF

ONTMOETING

THE WEATHER PROJECT

BELEVING

... ODETTE
EX

'Olafur Eliasson maakte in 2003 een halvvullende installatie voor het Tate Modern in Londen: *The Weather Project*, een representatie van de zon en de hemel. Dat het project mensen wezenlijk raakt, blijkt niet alleen uit de hoge bezoekersaantallen, maar vooral uit het gegeven dat bezoekers om het optimaal te ervaren zelfs bij het werk gaan zitten of liggen. Het werk heeft een meditatieve kracht en maakt mensen stil. Ik ben ervan overtuigd dat het hun innerlijke wezen raakt.'

SKY MIRROR

ODETTE
EX

'Ook het werk van Anish Kapoor weet de essentie van ons leven te pakken en ontroert mij al van jongs af aan. Zijn immens grote *Sky Mirror*, hier geplaatst op Rockefeller Centre in New York, toont de wereld ondersteboven en brengt, zoals Kapoor het zelf zegt "*the sky down to the ground*". Kapoor roept met zijn installaties verwondering op bij de toeschouwer. Dat vind ik mooi.'

BELEVING

Anish Kapoor, *Sky Mirror*, 2006
Foto: Andrew H. Walker/Getty Images

dude

ESSENTIE

CONFRONTATIE

THE ARTIST IS PRESENT

... ODETTE
EX

'Marina Abramović voerde in 2010 in het MoMa in New York de performance *The Artist is Present* uit. Hiervoor zat zij gedurende de openingstijden van het museum in stilte op een stoel in het atrium. Bezoekers konden plaatsnemen tegenover haar en Abramović zo lang zij wilden in stilte in de ogen kijken. De confrontatie tussen Abramović en de bezoekers is een vorm van ontmoeten die rechtstreeks naar je hart gaat. Sommige bezoekers gingen spontaan huilen en Abramović deed hetzelfde op het moment dat een ex-geliefde tegenover haar plaatsnam.'

EMOTIE

Marina Abramović, *The Artist is Present*, 2010
Foto: Brad Barbet/Getty Images for Tishman Speyer

dudelicious

dude

MAATSCHAPPIJ
KRITISCH

CONFRONTATIE

SLAVE CITY

VERBINDING

... ODETTE
EX

'Joep van Lieshout zoekt in zijn werk de confrontatie en daagt zijn publiek uit. Al jaren bouwt hij denkbeeldige samenlevingen en *SlaveCity* is er daar een van. In deze denkbeeldige, super duurzame maatschappij is kannibalisme geen uitzondering. Mensenlijven worden opgehangen en komen als massaproduct uit machines. Van Lieshout laat ons onze gematerialiseerde kant zien, daar waar we niet meer in verbinding staan met onszelf.'

Atelier Van Lieshout, *Cradle to Cradle*, 2009, *SlaveCity* bij De Pont Museum Tilburg
Foto: Peter Cox

